

Udbruddet af den seneste britisk-franske krig

Angrebet på Mers-el-Kébir 3. juli 1940

af Jens Ellekær

Kronik i anledning af 80-årsdagen for angrebet på Mers-el-Kébir – her i udvidet form.

Natten til den 3. juli 1940 sejlede en britisk eskadre under kommando af viceadmiral Sir James Somerville bestående af slagkrydseren Hood, slagskibene Valiant og Resolution, hangarskibet Ark Royal til en position ud for den franske flådebase Mers-el-Kébir, der lå lidt vest for byen Oran i det daværende franske Algeriet. Klokken 05:54 fik Somerville af den britiske premierminister Winston Churchill ordre på at åbne ild mod de franske orlogsskibe, der lå fortøjet i Mers-el-Kébir. Dette blev begyndelsen på den seneste britisk-franske krig.

Tredje britiske salve ramte et magasin i slagskibet Bretagne, hvilket udløste en eksplosion, der sænkede skibet sammen med en stor del af besætningen. To andre franske slagskibe blev sammen med en række mindre fartøjer beskadiget. Forud for angrebet havde briterne med fly mineret havneudløbet, men det lykkedes alligevel for slagskibet Strasbourg og tre destroyere at slippe ud af havnen og videre til Toulon i Frankrig.

Dagen efter angrebet foretog franske fly som gengældelse et bombeangreb mod Gibraltar, som imidlertid ikke havde megen virkning. Briterne var imidlertid usikre på, om de i tilstrækkelig grad havde gjort de to tilbageblevne slagskibe i Mers-

el-Kébir ukampdygtige, og angreb den 8. juli atter basen, denne gang med torpedofly af typen Fairey *Swordfish*, hvorved det lykkedes at tilføje slagskibet Dunkerque yderligere skader. I sammenhæng med disse operationer angreb fly fra hangarskibet Hermes den 8. juli Dakar i Fransk Vestafrika, hvor det lykkedes at tilføje Richelieu, Frankrigs senest søsatte slagskib, alvorlige skader.

Franskmændene havde omkring 1300 dræbte, hvoraf flertallet omkom på det sænkede Bretagne. Briterne mistede besætningen på et Blackburn *Skua* jagerfly – eskorte for de mineudlæggende *Swordfish*. Viceadmiral Somerville sagde efterfølgende om angrebet, at det var ”den største politiske fejltagelse i moderne tid, og at det vil rejse verden mod os. ... Vi følte os alle dybt skamfulde.” I Frankrig vakte de tidligere allieredes angreb meget stærke antibritiske følelser, og en del af den franske animositet mod *la perfide Albion*, der eksisterer i dag, kan formentlig stadig føres tilbage til angrebet på Mers-el-Kébir.

Baggrunden for den britisk-franske krig var det fransk-britiske nederlag over for det tyske angreb på Holland, Belgien og Frankrig i maj 1940 og Frankrigs efterfølgende kapitulation. Tyskland havde den 1. september 1939 angrebet Polen. Storbritannien svarede igen med et ultimatum, og da dette forblev ubesvaret, erklærede både Storbritannien og Frankrig den 3. september krig mod Tyskland. Det ikke mindst af Polen forventede angreb på Tyskland fra de to vestlige allierede udeblev imidlertid, og da Polen den 17. september tillige blev angrebet af Sovjetunionen, førte det til, at Polens militære modstand blev indstillet i begyndelsen af oktober.

I vest udfoldede krigen sig til søs og i luften; på landjorden herskede der det, briterne kaldte *the phoney war*: Parterne stod passivt over for hinanden langs den fransk-tyske grænse. Stilstanden blev i første omgang brudt af den tyske invasion af Danmark og Norge og de efterfølgende hårde kampe omkring Narvik. Den 10. maj angreb Tyskland Holland, Belgien og Frankrig. Gennem en overlegen anvendelse af deres relativt svage panservåben lykkedes det tyskerne at bringe de

Franske orlogsskibe i Mers-el-Kébir under britisk beskydning den 3. juli 1940.
(foto: Jacques Mulard)

allierede stridskræfter ud af balance og at drive ind mellem disse og helt frem til Kanalkysten.

Briterne erkendte det umulige i situationen og besluttede at redde, hvad der kunne reddes af deres ekspeditionskorps ved i en operation, der varede fra 26. maj til 4. juni, at evakuere det over Kanalen. I Frankrig blev marskal Philippe Pétain, helten fra Første Verdenskrig, den 16. juni udpeget til ny premierminister. Da Pétain anså videre kamp for udsigtsløs indledte kan forhandlinger med tyskerne om en våbenstilstand, som blev indgået den 22. juni.

Med våbenstilstanden opstod der for briterne den risiko, at Tyskland kunne opnå kontrol over den franske flåde, hvilket ville ændre magtbalancen til søs og true de britiske forsyninger over Atlanten og forbindelsen til imperiet. Det var ganske vist fastlagt i våbenstilstands aftalen, at der under fredsforhandlingerne ikke ville blive rejst krav vedrørende den franske flåde. Churchill havde imidlertid ingen tiltro til, at denne aftale ville blive overholdt, og han var endvidere stærkt utilfreds med, at Frankrig i modstrid med de britisk-franske aftaler havde indgået en separatfred med Tyskland.

Hovedparten af den franske flåde befandt sig dels i Toulon på den franske Middelhavskyst, dels i Nordafrika. Briterne udelukkede et angreb på Toulon-basen, der var beskyttet af stærke kystbat-

terier. Derimod gav man den øverstkommanderende i Mers-el-Kébir et ultimatum: Enten lod man briterne internere de franske skibe, eller man sejlede dem til Fransk Vestindien – eller der ville blive kamp. Forhandlingerne trak ud, og da briterne den 3. juli valgte at angribe, var de endnu ikke afsluttet.

Den britisk-franske krig var med kampen om den franske flåde på ingen måde afsluttet. I Frankrig havde Pétain som præsident og med grundlag i en forfatningsændring skabt et autoritært regime i den ubesatte, sydøstlige del af landet. Fra regeringssædet i Vichy styrede man de franske kolonier. I Storbritannien havde den franske general Charles de Gaulle fået opstillet De Frie Franske Styrker, *Forces françaises libres* (FFL), af franskmænd, som ønskede at fortsætte krigen. Dette førte til, at der ved siden af den britisk-franske krig udkæmpedes en fransk borgerkrig.

Den 23. september 1940 forsøgte britiske og frie franske styrker at få kontrol over Dakar med dens veludrustede flådehavn. De Gaulle havde regnet med at kunne overtale de franske tropper i Dakar til at skifte side. Modstanden var imidlertid så stor, at forehavendet blev opgivet. Derimod gik størstedelen af de franske kolonier, der udgjorde Fransk Ækvatorialafrika over til De Frie Franske – med undtagelse af Gabon. Med støtte fra den britiske flåde rykkede FFL-styrker den 27. oktober 1940 fra

Kampvogne af typen Hotchkiss H39 fra FFL's Første Kampvognskompani under angrebet på Gabon i november 1940.

Cameroun ind i Gabon, og i det, der skulle blive de væsentligste kampe i Centralafrika under Anden Verdenskrig, vandt FFL kontrol over kolonien i løbet af godt to uger. Det var de Gaulles hensigt fra Fransk Ækvatorialafrika at rette angreb mod de italienske styrker i Libyen; det førte blandt andet til, at FFL-styrker sammen med to patruljer fra den britiske Long Range Desert Group i marts 1941 erobrede oasen Kufra i det sydøstlige Cyrenaica.

Efter Tysklands erobring af Grækenland og Kreta i første halvår af 1941 frygtede briterne, at Aksemagterne – Tyskland og Italien - kunne vinde fodfæste i Mellemøsten og derfra true de britiske styrker, som kæmpede i Egypten og Libyen. I Irak, hvor Storbritannien opretholdt nogle flybaser efter landets selvstændighed i 1932, havde en række nationalistiske og nazistisk orienterede officerer i april 1941 tilsidesat den probritiske regering gennem et kup, der var blevet støttet af tyskerne og italienerne. Dette udløste Den Britisk-irakiske Krig, hvor Storbritannien i løbet af maj 1941 besatte Irak og genindsatte den probritiske regent.

Lige som Irak efter Første Verdenskrig og Det Osmanniske Riges opløsning var blevet et britisk mandat under Folkeforbundet, var Syrien og Libanon blevet franske mandater og var efter den franske kapitulation i 1940 følgelig kommet under

Vichys kontrol. Under den britisk-irakiske krig, hvor tyskerne og italienerne støttede den irakiske side, havde tyske og italienske fly foretaget mellemlandinger i Syrien og faet logistisk støtte fra de franske Vichy-tropper dér.

Den britiske overkommando frygtede derfor, at Syrien kunne blive udgangsområde for tysk-italienske angreb på de britiske styrker i Egypten, der kæmpede mod den tysk-italienske fremrykning fra Libyen, og beordrede derfor den øverstkommanderende for Mellemøsten, general Sir Archibald Wavell, til at invadere Syrien og Libanon. Wavell, som havde måttet afgive tropper til det katastrofale forsvar af Grækenland, og som nu stod over for opbygningen af Det Tyske Afrikakorps i Libyen, var ikke begejstret for opgaven.

Den britiske invasion af Syrien og Libanon under ledelse af general Sir Henry Wilson blev indledt den 8. juni 1941 og udgik fra såvel Irak som Palæstina. De britiske invasionsstyrker var på omkring 34.000 mand og bestod af britiske, australske og indiske tropper, frie franske tropper og endog en tjekkoslovakisk infanteribataljon. De franske styrker var på omkring 35.000 mand og bestod halvt af franske og halvt af kolonisoldater. Begge sider rådede over relativt store flystyrker, og begge havde flådeenheder. Kampene, der varede

Under Syrien-Libanon-felttoget bygger australske soldater en feltbro over floden Litani i det sydlige Libanon.

frem til etableringen af en våbenhvile den 12. juli, var følgelig de mest omfattende i den britisk-franske krig. Vichy-styrkerne havde ydet hård modstand, og tabene på angribernes side lå på knap 5.000 mand og på forsvarernes på 6-9.000.

Efter Japans militære erobringer i første halvår af 1942 øjnede briterne en risiko for, at Japan kunne oprette baser i den franske koloni Madagaskar til støtte for deres operationer i Det Indiske Ocean. Commonwealth-styrker gik den 5. maj 1942 i land på Madagaskars nordspids med det mål at erobre byen Diego-Suarez og området omkring denne, hvilket lykkedes i løbet af to dage. Derefter var der næsten stilstand i fjendtlighederne, indtil Commonwealth-styrkerne med to amfibieoperationer den 10. og 18. september indledte erobringen af den resterende del af øen. Den 6. november blev der indgået en våbenhvile, og to dage efter fulgte Vichy-styrkernes kapitulation.

Den 6. november 1942 gennemførte de vestallierede – nu USA og Storbritannien – *Operation Torch*: invasionen af Marokko og Algeriet. I håb om at afholde Vichy-styrkerne fra at yde modstand, blev det britiske element i invasionen stærkt neddæmpet. Alligevel blev der indledningsvis kæmpet, og kampene kostede de allierede godt 1.000 dræbte og Vichy-styrkerne omkring 1.500.

* * *

Den 19. november 1942 besatte tyskerne Vichy-Frankrig og forsøgte samtidig at tage de franske orlogsskibe i Toulon i besiddelse. Inden de nåede det, havde den franske flåde sænket sig selv – i overensstemmelse med traditionen og de ordrer, den franske flådeminister, admiral François Darlan, havde udstedt i 1940.

Uganda Battery of Kings African Rifles udrustet med 25 pdr artilleripjecer beskyder i september 1942 Vichy-franske stillinger nær byen Ambositra på Madagaskar. (foto: Imperial War Museum)

Forlaget ELLEKÆR ApS

www.ellekar.dk

Publiceret august 2020

Grafisk udformning: Dorte Pugliese

Billedredaktion: Jens Ellekær

Dette skrift er licenseret under en Creative Commons Kreditering-Ikkekommerciel-Ingen afledninger 4.0 International-licens.